До
Председателя на Научно жури,
определено със Заповед № Р-109-301/28.08.2026г.
на Ректора на Медицински университет „Проф. Д-р Параскев Стоянов“ Варна

Р Е Ц Е Н З И Я

от

проф. д-р Станислава Николаева Харизанова, дм

Ръководител на катедра „Хигиена”

Декан на Факултета по обществено здраве, Медицински университет-Пловдив

на

дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „**Доктор**” в област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт: 7.1. Медицина научна специалност **ХИГИЕНА** (трудова, комунална, училищна, радиационна и др.)

Автор: д-р Галина Димова Нейкова-Сидоренко

Катедра: „Хигиена и епидемиология” към Факултет по обществено здравеопазване на Медицински университет „Проф. Д-р Параскев Стоянов“ Варна

Тема: „Психо-физиологична оценка на риска за здравето и работоспособността в малкия и среден бизнес”

Научни ръководители: Проф. д-р Теодора Димитрова, дм
Доц. д-р Цветелина Търпоманова, дм

Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител е добре оформен и представен в съответствие с изискванията на чл. 69 от Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

Д-р Галина Димова Нейкова-Сидоренко е завършила медицина през 1995 г. в Медицински университет – Варна, а през 2024 г. придобива специалност „Трудова медицина“. От ноември 2020 г. е зачислена като задочен докторант в докторска програма „Хигиена“ към катедра „Хигиена и епидемиология“.

Професионалният ѝ път включва лекарска практика в областта на вътрешните болести, спешната и общата медицина, както и продължителен опит във фармацевтичния сектор като медицински представител.

Научните ѝ интереси са насочени към трудовата медицина, психофизиологичната оценка на работоспособността, професионалния стрес, психичното здраве на работното място и превенцията на професионалното прегаряне. В професионалното си развитие докторантът е удостоена с редица отличия за високи постижения, което свидетелства за нейната професионална ангажираност и компетентност.

Д-р Нейкова-Сидоренко владее много добре английски език, свободно руски език и притежава начални познания по испански език, което е допълнителна предпоставка за работа с международната научна литература.

Актуалност на тематиката и познаване на проблема

Дисертационният труд на д-р Галина Нейкова-Сидоренко е посветен на актуален и социалнозначим проблем в областта на трудовата медицина и общественото здраве – влиянието на професионалния стрес и психо-социалните фактори на работната среда върху здравето и работоспособността на работещите в малки и средни предприятия. В условията на динамично променяща се трудова среда, нарастващи професионални изисквания и интензивно психо-емоционално натоварване, изследването на тези взаимовръзки придобива особено значение както за опазване здравето на работещите, така и за поддържане на тяхната трудоспособност и професионална ефективност.

Актуалността на разработката се определя и от специфичните предизвикателства, пред които са изправени малките и средните предприятия, както и от допълнителното въздействие на пандемията от COVID-19 върху организацията на труда, психичното здраве и адаптационните възможности на работещите. Особено ценен е стремежът към комплексно разглеждане на проблема чрез съчетаване на оценката на психичното здраве, психофизиологичните показатели на работоспособността, характеристиките на трудовата дейност и индивидуалните фактори, повлияващи функционалното състояние.

Считам, че избраната тема е актуална, научно обоснована и с ясно изразена практическа насоченост. Разработката има потенциал да допринесе за усъвършенстване на подходите за оценка на професионалния риск и за разработване на обосновани препоръки за оптимизиране на режимите на труд и почивка, съобразени с характера на трудовата дейност и функционалните възможности на работещите.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е с обем 189 страници, разработен в съответствие с утвърдената структура на научноизследователски труд за придобиване на ОНС „Доктор".

Дисертационният труд започва с **въведение**, в което убедително е аргументирана значимостта на професионалния стрес като съществен фактор, повлияващ психичното и соматичното здраве, работоспособността и професионалната ефективност. Обоснована е необходимостта от комплексна

оценка на психофизиологичното функциониране на работещите, особено в контекста на динамичните промени в трудовата среда и допълнителните предизвикателства, породени от пандемията от COVID-19. Логично е очертана спецификата на малките и средните предприятия като среда, в която организационните, професионалните и индивидуалните фактори могат да оказват съществено влияние върху здравето и работоспособността.

Литературният обзор разглежда основните теоретични постановки за психичното здраве, професионалния стрес, механизмите на стресовия отговор, стратегиите за справяне, професионалното прегаряне и управлението на психосоциалния риск. Представени са класически концепции за стреса и адаптацията, включително моделите на Cannon, Selye, Lazarus и Folkman, както и съвременни разбирания за алостазата и взаимодействието между индивида и работната среда. Специално внимание е отделено на въздействието на пандемията от COVID-19 върху психичното благополучие на работещите.

Обзорът демонстрира добро познаване на теоретичните основи на изследвания проблем и на неговия многофакторен характер. Положително оценявам стремежа на докторанта да разгледа професионалния стрес не само като психологичен феномен, но и като фактор с потенциални последствия за физиологичното функциониране, работоспособността и организационната ефективност. Изложението създава необходимата научна основа за собственото проучване. Същевременно на отделни места литературният обзор би спечелил от по-синтезирано представяне на теоретичните концепции и по-отчетливо критично съпоставяне на резултатите от предходни изследвания с оглед по-ясното извеждане на конкретния научен проблем.

Целта на дисертационното изследване е ясно формулирана и е насочена към психофизиологична оценка на здравето и работоспособността на лица, заети в административни и производствени звена на малки и средни предприятия в условията на пандемията от COVID-19 с последващо разработване на подходящи режими на труд и почивка. За нейното изпълнение са поставени пет конкретни задачи, обхващащи проучване на начина на живот и условията на труд, здравния статус, динамиката на работоспособността през работния ден и седмицата, основни параметри на психичното здраве и възможностите за оптимизиране на трудово-почивните режими.

Считам, че поставените **задачи** са логически свързани с изследователската цел и осигуряват комплексен подход към разглежданата проблематика. Особено положително оценявам включването на оценка на работоспособността в динамика, което позволява изследването да надхвърли еднократното установяване на функционалното състояние и да разгледа процесите на вработване, натрупване на умора и възстановяване.

Разделът „**Материали и методи**“ представя комплексна методологична постановка, съчетаваща документални, социологични, трудово-физиологични, психометрични и статистически методи. Общата изследвана група включва 314

лица, като при 224 от тях са анализирани валидни резултати от тестове за работоспособност. За оценка на психичното здраве са използвани международно утвърдени психометрични инструменти: Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS), скалата за самооценка на депресията на Zung, Perceived Stress Scale (PSS-10) и Maslach Burnout Inventory (MBI).

Прилагането на разнообразни методи позволява едновременно изследване на характеристиките на трудовата дейност, начина на живот, субективните прояви на психично напрежение и психофизиологичните показатели на работоспособността. Като положителна страна следва да се посочи използването на стандартизирани инструменти за оценка, както и включването на количествени показатели за динамиката на работоспособността през работния ден и работната седмица. Приложеният статистически анализ, включително използването на бинарна логистична регресия, разширява възможностите за установяване на факторите, свързани с отделните фази на работоспособността.

Проучването е проведено след получаване на разрешение от Комисията по етика към Медицински университет – Варна, което е съществено условие за спазването на етичните принципи при научни изследвания с участие на хора.

Наред с методологичните достойнства следва да се отбележи, че отделните психометрични инструменти са приложени върху различни по численост подизвадки: HADS – 38 лица, скалата на Zung – 79 лица, PSS-10 – 73 лица и MBI – 66 лица. Тази особеност, произтичаща от поетапното провеждане на изследването и организационните условия при събирането на данните, ограничава възможностите за пряко съпоставяне на някои резултати и изисква повишено внимание при тяхното обобщаване. Положително е, че докторантът е отчела тези ограничения и ги е представила в самостоятелен подраздел на дисертацията.

Разделът „**Резултати**“ е обширен и съдържателен, като представя последователно социално-демографската характеристика на участниците, оценката на работоспособността, психичното здраве, соматичния статус и характеристиките на трудовата дейност. Анализирани са връзките между индивидуалните и професионалните фактори, психо-емоционалното натоварване и функционалното състояние на работещите, както и различията според пола, възрастта, професионалния стаж и характера на труда.

Съществено достойнство на изследването е анализът на динамиката на работоспособността през работния ден и работната седмица, който позволява да бъдат идентифицирани периоди на функционално напрежение, умора и възстановяване. Съпоставянето на работещите с административен и производствен характер на дейността допринася за по-задълбоченото разбиране на специфичните професионални натоварвания и тяхното отражение върху психофизиологичното функциониране.

Особен интерес представлява оценката на психичното здраве чрез изследване на тревожността, депресивната симптоматика, възприетия стрес и професионалното прегаряне. Тези показатели са разгледани във взаимовръзка с характеристиките на

работната среда и индивидуалните особености на участниците. Анализът очертава различия в психоемоционалното натоварване и работоспособността, които имат значение за идентифициране на рискови групи и за разработване на целенасочени превантивни мерки.

Положително оценявам включването на многофакторен статистически анализ, насочен към изследване на независимото влияние на определени фактори върху фазите на вработване и краен подем в седмичната динамика на работоспособността. Този подход придава по-голяма аналитична дълбочина на изследването и позволява да бъдат разграничени еднофакторните зависимости от резултатите след едновременно отчитане на няколко показателя. В същото време интерпретацията на регресионните модели следва да отчита числеността на анализираните групи и статистическата значимост на отделните предиктори, като не се допуска приписване на доказано независимо влияние при липса на достатъчно статистически основания.

Обсъждането на резултатите е изградено в съответствие с основните направления на проведеното изследване. Докторантът прави опит да интерпретира установените зависимости в контекста на публикувани научни данни за професионалния стрес, работоспособността, умората и психичното здраве. Разгледани са възможните механизми, чрез които психо-социалното натоварване, възрастта, професионалният стаж, характеристиките на труда и индивидуалните особености могат да повлияят функционалното състояние на работещите.

Силна страна на раздела е стремежът към свързване на получените емпирични резултати с конкретни възможности за превенция и оптимизиране на трудовия процес. Наред с това е необходимо да се подчертае, че установените статистически зависимости следва да се интерпретират предимно като асоциации, а не като доказателство за причинно-следствени отношения. Това е особено важно при анализи на психо-социални фактори, върху които могат едновременно да въздействат множество индивидуални и организационни характеристики.

Изводите са формулирани въз основа на представените резултати и обхващат основните аспекти на здравния статус, психичното благополучие и работоспособността на изследваните лица. Акцентира се върху значението на професионалното и психо-емоционалното натоварване, характеристиките на трудовата дейност и индивидуалните особености при формирането на различни рискови профили.

Препоръките имат ясно изразена практическа насоченост и са ориентирани към оптимизиране на режимите на труд и почивка, ограничаване на психо-социалния риск, подобряване на организационната подкрепа и насърчаване на здравословното поведение. Особено положително оценявам стремежа препоръчваните мерки да бъдат съобразени със спецификата на извършваната работа, вместо да се прилага единен подход към всички професионални групи.

Приносите са обособени в научни и практико-приложни. Сред по-съществените достойнства на разработката се открояват комплексното приложение на

психофизиологични и психометрични методи, анализът на динамиката на работоспособността, установяването на връзки между психо-социалните фактори и функционалното състояние, както и формулирането на практически приложими насоки за организация на трудово-почивните режими. Особена стойност има съчетаването на показателите за работоспособност с характеристиките на психичното здраве, което създава предпоставки за по-цялостна оценка на професионалния риск.

Като цяло оценявам положително представения дисертационен труд. Разработката свидетелства за добро познаване на изследвания проблем, способност за прилагане на разнообразни научноизследователски методи и стремеж към практическо интерпретиране на получените резултати. Наред с безспорните достойнства, определени методологични ограничения, свързани с различната численост на анализираните подизвадки и възможностите за съпоставяне на резултатите, налагат по-предпазливо формулиране на част от обобщенията.

Дисертационният труд е логически структуриран, разглежда комплексен проблем на трудовата медицина и демонстрира отчетлива практическа ориентация към опазване здравето и поддържане работоспособността на заетите в малкия и средния бизнес.

Автореферат

Представеният автореферат е с обем 54 страници, онагледен с 8 таблици и 22 фигури.

Структуриран е логично и последователно, като отразява основните раздели на дисертационния труд – цел, задачи, методология, резултати и обсъждане, изводи, препоръки и приноси. Представени са основните резултати от проведеното изследване, подкрепени с подходящ табличен и графичен материал. Авторефератът дава достатъчно ясна представа за обхвата, методологичния подход, основните научни резултати и практическата значимост на разработката.

Включен е и списък с три публикации по темата на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд ***съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката*** и ***отговарят на всички*** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на Медицински университет-Варна. Представените материали и дисертационни резултати ***напълно*** съответстват на специфичните изисквания, приети във връзка с Правилника на МУ-Варна за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът д-р Галина Димова Нейкова-Сидоренко ***притежава*** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Хигиена, като ***демонстрира*** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята ***положителна оценка*** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и ***предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'Доктор'*** на **д-р Галина Димова Нейкова-Сидоренко** в докторска програма по **ХИГИЕНА** (трудова, комунална, училищна, радиационна и др.).

Заличено на основание чл. 5, §1, б. „В“ от Регламент (ЕС) 2016/679

30.10.2026г. Изготвил рецензията: .....

гр. Пловдив (проф. д-р Ст. Харизанова, дм)